

KAREL PECKA - SEDESÁTNÍK

1938

Převzato s časopisu K-231
a z Českého slova

Spisovatel KAREL PECKA se dožil 6.prosince 1988 šedesáti let. Jeho přátelé v exilu, mezi nimi i Karlovi spoluvězňové z padesátých let, vzpoměli jubilantových narozenin v exilovém časopise K 231 /ročník 4, č.3, listopad 1988/. Předkládáme tyto zajímavé vzpomínky v opise přátelům K.Pecky spolu s článkem V.Ďejla v Českém slově a s Peckovým vyličením historie vzniku K-231, zveřejněném v Obsahu /srpen 1988/.

Milý pane Karle,

když jsem sazela Vaše Štěpení,
 první to knížku českého autora z Prahy,
 který se nebál
 ji u nás vydat a který tak dodal kuráž
 mnoha dalším, kteří se také přestali bát,
 byla jsem ještě plná síly a mládí.
 Už je to bratru patnáct let, odečtete
 je od mého, dnes už by snad nebylo
 vhodné prozrazovat jak vysokého věku.
 Ach mládí, kam jsi prchlo do dále...
 Máme zoufat? Pravím, že nikoli.
 Síla nám ještě zbývá,
 ještě máme pro co žít,
 ještě máme pořád dost na to,
 abychom se dál plahočili za krásou.
 Takže si s tou šedesátkou nedělejte problémy.
 Já jsem něco v životě vyzorovala
 a jeden z těch poznatků je, že z nějakých
 zvláštních důvodů
 muži mezi padesátkou a šedesátkou krásnější.
 Leckterá dáma mi to jistě potvrdí.
 Krásnější zvenku,
 ale krásnější ještě více zevnitř.
 Vy jste ten případ.
 Takže si s tou šedesátkou nedělejte problémy.
 Ještě jsme pořád mladí,
 ještě máme pořád sílu
 a ještě leccos můžeme udělat.
 Přeji Vám především zdravíčko a k němu ještě
 hodně přílivu tvůrčích sil. Co jiného bych
 Vám ještě měla přát, než toto bohatství na
 světě největší.
 A děkuji Vám.
 Za odvalu, za věrnost základním lidským věc
 za to, jaký jste.

Vaše nakladatelka Zdena Škvorecká

IRUKOPNÍK

lamatuji se, s jakým nadšením jsme já i Zde-
na četli ten vůbec první rukopis, propašo-
vaný k nám do Toronta autorem, jenž žil - a
dodnes žije - v Praze. Odkládali jsme jej
se smutkem: s lítostí, že román tak moudrý,
objevný a zdařilý nemůžeme vydat. Bylo to
někdy začátkem roku 1974, a my jsme se pros-
tě domnívali, že starý přítel Karel lecka
nám rukopis poslal k přečtení, že možná če-
ká dopis o tom, jak se nám Štěpení líbilo.
Že by nám jej nabízel k vydání v našem,
tehdy začínajícím Sixty-Eight Publishers,
nám nevstoupilo na mysl. Karel si přece od-
seděl svých deset let, v nejhorších stalin-
ských dobách, a na nejhorších uranových mís-
tech. Že by toužil po přestěhování do těch
starých míst, nám nepřipadalo možné, zato
jako velice možné, ne-li jisté, se nám zdá-
lo, že kdyby takovýhle román vyšel tiskem
na Západě, třeba i pod pseudonymem /Peckův
autorský styl byl už příliš znám, aby ex-
perti StB autora neidentifikovali/, uděla-
jí příslušní pracovníci s Peckou opět krátký
proces; třeba ještě kratší než v roce 1949.
Takže jsme jenom napsali, jak se nám román
líbil, a jak litujeme, že jej nemůžeme vydat.

Odpověď přišla, a byla logická: když se Vám
to líbilo, proč byste to nemohli vydat? Snad
že je román příliš tlustý a výroba tedy ná-
kladná? Ne, ale nemůžeme přece ohrožovat
Tvoji bezpečnost. Tu si ohrožuji sám, odpo-
věděl Karel. Máte moje svolení, a jestli se
něco stane, budu moci nadávat jen sám sobě.

Pořád jsme váhali. Kdyby se k takovému činu

rozhodl autor v raných padesátých letech, rovnalo by se to sebevraždě. Situace v raných sedmdesátých letech byla sice jiná, mezinárodní veřejnost koukala reálným socialistům víc na prsty, ale protože Pecka byl první, kdo se rozhodl skočit do neprozkoumaných vod, nešlo se odhadnout, co to udělá. Na základě dosavadních zkušeností se však dalo soudit, že to autorovi neprojde jen tak, že za to draze zaplatí.

Ale Karel je odvážný člověk. Takže Štěpení vyšlo, jako vůbec první rukopis pražského samizdatu nabídnutý k vydání do zahraničí. Hladce to pro autora samozřejmě neprošlo, ale Karel je nejen statečný člověk, ale taky ostřílený mukl. A tím, co udělal, stal se rovněž průkopníkem trendu, který nakonec vedl k situaci, kdy už i autoři přípravovaného režimního literárního slovníku zavrhli partajní tezi, že exiloví autoři se sami vyloučili z české literatury: v novém slovníku tedy budou svorně vedle sebe Vejvoda s Peckou, a vedle nich rovněž Jan Kozák apod., a čtenáři si sami učiní úsudek, kdo z nich patří do české literatury víc a kdo mén. Svým rozhodnutím se tedy Pecka stal průkopníkem zcela zásadní změny v pohledu na českou literaturu: díky jeho odvážnému činu i oficiální literární historie v Československu chtě nechtě musela nakonec uznat, že česká literatura je jen jedna: ta psaná českým jazykem a z českého pohledu na svět, ať už spisovatel žije v tom světě kdekoliv.

Takže: díky, Karle! A buď ještě dlouho živ a zdrav!

Tvůj

Josef Škvorecký

český spisovatel a nakladatel

Aha, inteligenti. Samí inteligenti. Kurvy
jste, a ne inteligenti. A já vám ukážu.
jak se zdraví pan velitel.

/Starší tábora Kužela, Nikolaj
1952/

Jsem spisovatel a viděl jsem své jméno v
seznamu dlouhé řady jmen na černé listině,
jejíž existence je sice oficiálně popírána,
ale o které ví každý školník. Naše knihy by-
ly vřazeny z knihoven /i těch školních/,
byly nám znemožněny všechny publikační mož-
nosti /kromě odvolání názorů/ a naše kni-
hy kolují mezi lidmi jen ve formě opisů.
Ocenění naší práce jsou občasné výsledky
policii a pohružky soudním stíháním...

Karel Pecka

Krajskému odboru pasů a víz v Praze,
květen 1976

KAREL PECKA - JILLOVSKÝ SPISOVATEL

Byl teprve listopad, ale na Nikolaji už sněhu po kolera. Vyklopili nás z nákladáku a pak jsme přešlapovali bosýma nohama na udupaném plácku před branou a bachaři proklepávali erární hadry, které jsme před dvěma dny vyfasovali na Ústředáku. Byl to můj první lágr. Byl jsem překvapený, jak přesně se podobá koncentrákům z poválečných filmů. Napadlo mě, že umění člověku bere novotu z prvních zážitků, přivyká nás přenesenému vnímání, vlastně nás emocionálně šidí. Od mého zatčení už uplynul skoro rok, přežil jsem výslechy a estébárnu, soudní vazbu a měl jsem čerstvě vyfasovaných 14 let na zádech, ale moje muklovská dráha vlastně teprve začínala. Hleděl jsem ji vstříc ne snad s nadšením, ale bez zoufalství a s jistým očekáváním. Tak jistě, v Bartolomějské to bylo zlé a bylo mi jasné, že se to dlouho nedá vydržet. Ale tady to nebude trvat věčně, říkal jsem si, a na Pankráci to musí být lepší. Nu, nebylo, ale musí se to vydržet. Po soudu nás odvezou ven a tam se uvidí.

Pak nás ale nechali obléct a pustili nás do tábora. Položil jsem si věci na kavelec, z nějakého důvodu všichni v mé světnici byli Maďaři. Vyrázil jsem na obhlídku: osm dlouhých baráků, kuchyň, latrina. Na smetišti za latrinou několik postav vybíralo bramborové šlupky. "To jsou kobylinky" odpověděl mi nějaký muklík, "starý, nemocný a takový, co nemůžou dělat. Ty seš tu novejš, žejo?"

Pracovat na šachtě jsem začal druhý den. Než jsem vylezl čtrnáct žebříků na díle, byl jsem napůl mrtvý. Rok jsem prakticky nevykročil z cely, vyjma na výslech, a bylo to znát. A hladovění také nepomohlo.

Večer jsem ležel na slamníku, někdo otevřel dveře a zavolal moje jméno. Vyšel jsem na chodbu, stál tam muklík, vlasy na předepsané tři centimetry, zpod halinového kabátu vvtáhl půlku chleba: "Na, vem si to." Zíral jsem fascinovaně na chléb. Půlka chleba na Nikolaji v padesátém druhém byla ... no to se nedá srovnat s ničím, co známe dnes. "Ale jak já, jak to že já..." říkal jsem zmateně. "Vem si to a nekecej," pravil ten mukl, vrazil mi chleba do ruky a zmizel.

Tak jsem se seznámil s Karlem Peckou. Později jsme spolu bydleli na jedné světnici a pracovali na jedné dobývce a uzavřeli přátelství, které, řečeno sentimentálně, trvá dodnes.

Karel, toseví, psal furt. Ne romány, to na Nikolaji nešlo. Koukejte, když u vás při filcunku našli kus papíru a tužku, za to byl týden korekce. Psát se dalo prakticky jen dole v šachtě a rukopis se musel schovat za výdřevu. To jsme došli na dílo, Karel obrátil barel na ružu dnem nahoru, pod barel strčil karbidku a psal. Na barelu se pěkně sedělo, jinak byla v šachtě zima. Ale problém byl čas, museli jsme splnit normu, jinak to znamenalo trestní barák, poloviční dávku jídla a z trestňáku moc lidí nepřežilo.

Neptejte se mě, co žene lidi do psaní. Snad že psát není povolání a už vůbec ne způsob

jak vdělat peníze. Ono to možná bude spíš něco jako poslání, co myslíte?

My v emigraci jsme měli možnost si přečíst několik Peckových věcí, počínaje románem Štěpení, který vyšel u Škvoreckých o vánocích 1974. Od té doby vyšla v 68 Publishers ještě větší novela Pasáž /v březnu 1976/ a zejména Motáky nezvěstnému, v dubnu 1980. V roce 1985 pak Malostranské humoresky. Měně se již ví o Peckových knihách vydaných v Praze. Bylo jich pět a všechny vyšly v dvouletém období - v letech 1966 až 1968. Poté ovšem nejen že Peckova publikační činnost skončila, ale i vydané knihy byly dány na index a zničeny. Všechny Peckovy doma vydané knihy jsou ovšem nějak spojeny s jeho největším životním zážitkem, jeho jednatiletým pobytem v komunistických táborech. Je to pochopitelné: autorovi nebylo ani dvacet, když se ocitl před pražským Státním soudem s obligátní velezradou a špionáží na krku. Jeho první vážnější literární pokusy vznikly na táboře Nikolaj na Jáchymovsku. Z nich se nezachovalo nic, ale několik pozdějších povídek z příbramského období se dostalo komplikovanými cestami ven a později vyšly v Mladé frontě pod názvem Úniky. To se ovšem psal rok 1966 a schylovalo se k největšímu uvolnění v československé poúnorové historii.

O rok později vyšla Horečka. Za tu dostal Pecka i nakladatelskou cenu a kniha vyšla i v zahraničí, německy a finsky. A pak rychle za sebou Veliký slunovrat, Na co umírají muži a Hra na bratrství, všechno v roce 1968. A pak už nic. Český spisovatel Pecka přestal v Čechách existovat. Další romány vycházejí

až v exilovém nakladatelství 68 Publishers: Štěpení, snad nejzralejší Peckův román, Pasáž, Motáky nezvěstnému, ze něž dostal Pecka Cenu Egona Hostovského, a Malostranské humoresky. O Motácích píše Jiří Voskovec: "Ovšem Pecka je docela jiná klasa. Přečetl jsem si to velice důkladně-a některé partie znova- a myslím si, že je to velikánská věc. Vašek Černý píše, že máme teď svýho Ivana Denisoviče, ale já si myslím, že máme víc, nejen kvantitativně, ale hloubkově..." A tímto citátem bych snad mohl končit.

František Otta

BYTÍZSKÁ VZPOMÍNKA

Bylo to při jednom z četných táborových stěhování, které se skoro pravidelně konalo po každých třech měsících. Dostali jsme se s Karlem na stejný barák /tuším, že to bylo Efko nebo Géčko/, na tutéž světnici. Oba jsme měli kliku, protože jsme se přestěhovali mezi prvními a tak zabrali ta nejlepší místa. Karel dostal spodní dvoják na levé straně od oken, já spodní na pravé. Spodní kavelec měl tu výhodu, že při čajových sedánkách s přáteli nemusel člověk nikoho žádat o uvolnění místa.

Karla vidím, jako by to bylo včera. Kdybych ho byl již dlouho neznal, byl bych si myslel, že se na cimru dostal cikán. Tmavovlasý, snědá pleť, pronikavé oči, trochu našpulená ústa, hubený, ubalené "brko" z Tarase Bulby mezi rty, tužka a popsané papíry. Byl dobrý parták, i když trochu uzavřený, s dobrým smyslem pro suchý humor, vážný debatér a kritik. V jeho uličce mezi kavalcem se občas konaly literární sedánky mnohých, kteří psali. Kamarád Karlův, Mirek H., byl na světnici téměř denním hostem. Staňa O., Čenda S., Mirek P., Jirka S. velmi často přišli diskutovat s Karlem o svých rodících se výtvorech. Pravděpodobně to bylo v té době, kdy vznikala muklovská literatura, kdy se rodily Motáky nezvěstnému, Horečka a další. Když tehdy vykládal o svém setkání se svou sestrou při návštěvě v Milíně, ani jednoho z nás nenapadlo, že jednou budeme s Hankou žít blízko sebe v kanadském Torontu.

Je neuvěřitelné, že tyto vzpomínky, 30 let staré, jsou stále živé. Tehdy bylo Karlovi třicet.

Chtěl bych Ti k Tvým kulatým narozeninám, kdy se mladík konečně stává vyzrálým mužem, popřát za sebe i za ostatní kamarády z Bytízu: hodně zdraví, úspěchů a prostě všechno nejlepší do dalších let. A piš dál!

PECKOVI K ŠEDESÁTCE

Někdy v roce 1962 jsem seděl na příkopěch v Savarinu s českým básníkem a spisovatelem Janem Zábranou. Honza mi tehdy dal k přečtení jakési povídky z prostředí komunistických kriminálů, jejichž autora neznal a chtěl na mně, abych se ho pokusil zjistit. Vzpomínám si téměř doslova, co mi ten jemný český básník řekl: "Do prdele, kdž teď Rusáci vydávají Solženicyna, my musíme vydat tohle." Já tehdy samozřejmě neměl potuchy, kdo to je ten Solženicyn - ale tvářil jsem se vědoucne. Povídky jsem si od něho vzal, přečetl a autora nezjistil.

To už jsem sloužil v lidově-demokratické armádě a jel jsem načerno do Prahy a u vinohradské vodárny jsem ho potkal. Slovo dalo slovo, on mě požádal, abych mu zařídil audienci u prašivého kotěte a já se mu na oplátku svěřil s mým problémem, jak hledám autora, načež on mi přátelsky odpověděl: "Ty vole, to jsem napsal já." Snad v tom momentě naše skutečné přátelství vzniklo - já nevím.

Zkrátka jsem Honzovi našel autora, přivedl jsem ho do Břevnova ke Škvoreckým a v krátké době vyšlo několik jeho knih. A já si přičítám zásluhu, že jsem přispěl k objevu dobrého českého spisovatele.

A pak už šly události známou cestou. Přitancili pobratimové a Pecka byl na indexu. Ale psaní je pro spisovatele něco jako prokletí. Musí psát i bez naděje, že mu někdy kniha vyjde. To čase mi dal Karel k přečtení

s posouzení rukopis Štěpení a hned s pro mne nepochopitelnou samozřejmostí dodal, že počítá s tím, že to vyjde u publikerů v Torontě. Dovedete-li se vžít do atmosféry sedmdesátých let v Československu, tak pochopíte, že vydání knihy autora, žijícího v republice, v exilovém nakladatelství, bylo nejen troufalou výzvou domácím mocipánům, ale také téměř jistou jízdenkou autobusem na Bory. Nejen já, ale řada dalších jeho přátel se mu marně pokoušela vymluvit jeho rozhodnutí, aby Štěpení bylo prvou knihou spisovatele žijícího v Československu, která vyjde v exilu. Ale Karel se zřejmě bál méně než my a trval na svém.

A tak Štěpení vyšlo v Torontě. Teprve po Peckovi přišel Vaculík, Gruša, Černý a plejáda jiných, jichž jsou dnes již na desítky. Ale Karlovi patří prvenství. On je ten, který prvý nesl svoji kůži na trh.

Kdesi ve východních Čechách jsem navštívil přítele, který měl rychlejší spojení se zrádnou emigrací, a tak se mi pochlubil vlastnictvím nejnovější knihy vydané v Torontě. A opět - dovedete se vžít do atmosféry, kdy vlastnictví nějaké knihy je nejenom jakousi výsadou, ale je to také trestné? Oni vás sice nevyslýchají proto, že tu knihu máte, ale jak jste ji dostali. A v Československu skutečně existuje postih za "nezákonný styk s cizinou". Orwellovo srdce by se potřáсило.

Po dlouhém přemlouvání se mi podařilo Štěpení od přítele vylákat, hlavně s poukazem na to, že autor má na svou knihu nepoměrně větší právo než čtenář. A jel jsem do Prahy a rovnou ke "Kocourovi" do Nerudovky. Karel

už tam seděl v kruhu svých přátel, kteří se stlačili k sobě, aby mi udělali místo, takže Karlův osobní fízl, který seděl na kraji na jedné pülce, málem spadl z lavice. Ještě než mi vrchní přinesl první pivo, řekl jsem Karlovi: "Pojď ven, něco ti dám." Pec - kovi se nechtělo. Knihu jsem měl zastrčenou pod košili na břiše a tak jsem mu ji pod stolem podal.

Karel se naklonil dozadu, aby si mohl pod stolem prohlédnout, co jsem mu to přivezl. A já ho pozoroval. Jeho kulatá tvář znachověla, koutky úst se dostaly tik a v očích se objevil podezřelý lesk. Ono "cosí" mu stoupalo hrdlem a nebyl schopen promluvit. Potom pomalu, jaksi posvátně, pozdvihl Štěpení a položil ho před sebe na stůl. Všichni kolem utichli a mně přejel mráz po zádech. a v duchu jsem si řekl: "Ten blbec si skutečně o kriminál loudí."

A pak šla kniha kolem stolu z ruky do ruky. Naposledy se dostala k tomu fízlovi. Ten ji několikrát obrátil, prohlédl si ji, vstal a šel ke Karlovi. Když mu ji vracel, řekl: "Tak vám teda, pane Pecka, gratuluju."

ŽIVOT A DÍLO NEÚPLATNÉHO SVĚDKA

Nikdo z mých přátel a známých nepíše tak drobným písmem, jako Karel Pecka. Grafolog by řekl, že je to příznak vynikající schopnosti soustředění, a jenom by se podívil, kolik řádek dostane pisatel na stránku. Vysvětlení však nutno hledat jinde - spisovatel Karel Pecka psal své prvotiny v místech, kde se muselo krvavě šetřit papírem, v lágrech na Jáchymovsku a Příbramsku, v nichž prožil téměř jedenáct let. Jedenáct let je dlouhá doba; víc než dost dlouhá na vštípení trvalého návyku. Nadvakrát: v rukopisu, i ve schopnosti soustředění.

Kdo začne při Peckových šedesátinách dělat bilanci, zjistí, jak málo toho jubilant prožil v normálních podmínkách. Po deseti letech dětství v první republice přišly tísnivé roky nacistické okupace, vystřídané ani ne tříletou svobodnou epizodou před únorem čtyřicet osm. A už napřesrok je jedenáctá - cetiletý Karel Pecka zatčen, obviněn z velezrahy a podle pověstného zákona číslo 231/1948 odsouzen na jedenáct let. Celý jeho zločin byly ově kritické recenze sovětských filmů, které vyšly v ilegálním časopise - tedy vlastně v samizdatu. Následovalo deset let časů, jimž se kdysi říkalo Lehrjahre, Peckova životní universita ve věznicích a lágrech u uranových dolů. Po propuštění - nejprve vojna, potom až do pětadesátého roku nádeničina "člena jevištní techniky", srozumitelně řečeno: kulísáka v Národním divadle.

Potom konečně nastaly časy relativní vol-

nosti. Pecka publikuje v Hostovi do domu, Flamenu, Sešitech, Literárních novinách. V šestašedesátém roce mu vychází kniha povídek Úniky, pak může vyjít i román Horečka, který se dočká také německého a finského vydání. V osmašedesátém jeho dosavadní dílo kulminuje románem Velký slunovrat a v témže roce vyjdou ještě další dvě prózy-Hra na bratrství a soubor povídek Na co umírají muži, jenž se v německém překladu dostane i k cizímu čtenáři.

Zanedlouho po sovětské okupaci se prvním mužem stává bývalý politický vězeň, stejně jako Pecka kdysi odsouzený rovněž za velezradu, ale, dokonce na doživotí, a za Husáka se Pecka jako jeden z prvních spisovatelů dostane na index. Zákaz za zákazem: nesmějí být natočeny filmy podle Peckových scénářů: Návštěvy, Horečka, Měsíční světlo, Případ Jakuba le Bruna a Obraz svatého Xaveria. Končí krátké období volnosti, jediné, jež bylo dnes šedesátiletému spisovateli dopráno.

Pro tajemníky, ministry a estébáky tím měl být Pecka jednou provždy vyřízen. Dělalí ten příslovečný "účet bez hostinského". Někdejší mukul, který psal i třeba v skrytém koutku v uranovém dole, nekapituloval. Pamatuji, jak jsme my umlčení začátkem sedmdesátých let váhali, zda máme věřit, že "normalizační" třeštění vystřídá návrat poněkud zdravého rozumu, tudíž ještě počkat, neprovokovat režim, nespalovat všechny mosty, to jest nepouštět své práce do samizdatového oběhu a neposílat je do zahraničí, anebo si přiznat tu-také příslovečnou!-"tvrdou realitu" a zařídit se podle toho?

Věděli jsme, že Zdena Salivarová a Josef Škvorecký založili v Kanadě nakladatelství Sixty-Eight Publishers; přicházely vzkazy, že vydají všechny dobré práce, ale také, že nic nevyjde pirátsky, bez souhlasu autorů. Právě tak jsme věděli, že chudí vaří z vody, že tzv. "imperialistické centrály", údajně financující exilovou kulturní činnost, existují jenom v chorobné fantazii majorů Estébé, kteří nás čas od času tahali na výslechy, takže nikdo z nás si nedělal iluze, že vydáním v exilu se užíví, neřku-li zbohatne. První se rozhodl vydávat v Kanadě ten, komu by šlo mít opatrnost nejméně za zlé- muklovský veterán Karel Pecka.

Už tento čin občanské statečnosti by sám stačil Peckovi zajistit trvalé čestné místo v dějinách české literatury. Bylo to rozhodnutí prosté vší kalkulace. Vzpomínám, jak jsme my oba současně dostali jedno americké stipendium-čtvrt roku jsme tam mohli studovat a psát. Nesešli jsme se v té spisovatelské kolonii, protože já jsem odcházel za prací z Vídně do Mnichova a on se obával odejít z Československa, které by mu mohlo znemožnit návrat. Tohle pomyšlení však pro něj, narozeného na jižním Slovensku, zarostlého do Českých Budějovic, kde dospíval, a do Prahy, jež se mu stala trvalým domovem, bylo i při jeho tolikrát osvědčené statečnosti a pevnosti neúnosné. Žil a žije dál v Praze-pokud se někde neléčí z chorob, nahromaděných v létech vězeňské i civilní mizerie.

Zůstal doma, ale do světa se dostaly jeho práce. Opět mluvím jako pamětník. Oba jsme cítili obdobu posrpnových časů a pobělohor-

ské doby; Karel Pecka napsal svoje Štěpení, román, v němž historie valdštejnského spiknutí prolíná s aktuálním autobiografickým příběhem, já jsem tenkrát psal Zásadu sporu. Byl jsem také ještě přítom, když vznikaly jeho Motáky nezvěstnému, román toho druhu, jemuž se říká Dichtung und Wahrheit, báseň a pravda. Pecka se v něm znova-nejobšírněji a s nejhlubším ponorem zabývá svým ústředním životním námětem: osudy lidí v krizových situacích, jež tak dobře poznal ze těch jedenáct let ve věznicích a lágrech. Peckovo vrcholné dílo je zároveň román-dokument i epica, kniha statečná i vzácně moudrá.

Kdo nečetl Motáky nezvěstnému a nepromyslel je, nemá právo mluvit o časech po únoru čtyřicet osm. Pecka tomuto románu někdy říkal Anti-Švejk, protože se přímo štítíl malosti, zbabělosti, prostě čecháčkovství. Profesor Václav Černý-muž, jehož životopis se tak liší od Peckova, jako jsou jejich charaktery příbuzné-napsal veseleji o "Románovém světě Karla Pecky v paralelách tragiky a antického mythu", že Peckova kniha je apoteózou kategorického mravního imperativu v jeho zápasu o smysl našich dnů. Je historií sebevýchovy k tvrdosti, osobní konfesí lidské páteře. Má stránky epopeje mravní celistvosti." Konec citátu. Jaký autor, takové dílo, dodávám já. Ano, anti-Švejk. Václav Černý vidí v Peckově občanském a spisovatelském postoji lutherovské "Jinak nemohu!" a uzavírá: "Touto odvahou je Peckovo románové dílo v oblasti naší soudobé prózy monumentem ojedinelým."

POZNÁMKY K PROBLEMATICE K - 231

V únoru 1948 Gottwald předvedl, že byl učenlivým žákem Josefa Stalina, největšího nekrofila v novodobých dějinách, a zakroutil demoraci krkem. Neprodleně, jak byl přislíbil v jednom vystoupení v parlamentu, začal se svou komunistickou stranou likvidovat demokracii způsobem bezuzdného teroru. Do spěšně budovaných koncentračních táborů v prostoru Jáchymova dirigovala komunistická justice silicí proud obětí pod záminkou teorií o třídním boji a diktatuře proletariátu. Nehledě k naprosté degradaci právních norem, platných v civilizovaných společnostech, byla i v nových podmínkách praxe soudů zdoluhavá a nevykonná. Uranové doly pro těžbu strategicky důležitého kovu vyžadovaly přísun tisíců a tisíců pracovních sil. Urvchleně byl přijat Zákon na ochranu republiky č. 231, který zajišťoval bez zbytečného zdržování a skrupulí hladký přísun libovolného množství dalších otroků. Státní soudy, pracující v intencích tohoto zákona, bylo možno přirovnat k nacistickému Sondergerichtu. To vše bylo z hlediska členů komunistické strany v naprostém pořádku, neozval se jediný hlas protestu a o údobí 1948-1950 se raději mlčí. Teprve na rozhraní let 1950-1951 nastal pocit zneklidnění, jak píše London ve svém Doznání, když černé limuzíny začaly sledovat vysoké funkcionáře strany, kteří do té doby nadšeně tleskali. Tato infernální první fáze komunistické vlády vvrcholila popravou Slánského a spol.

Snem hladového je chléb, snem otroka je svoboda. Vězňové odsouzení podle zákona 231 byli elitou na lágrech a ve věznicích nejen pro své vysoké tresty, ale hlavně pro morální postoje, které zastávali a v

případě možnosti prosazovali. Jakožto sen státních vězňů se vynořila anonymně myšlenka na Klub, kde by se po nabytí svobody mohli stýkat, pomáhat si navzájem, spolupracovat. Záhy po roce 1948 se ukázalo, že se režim nezhroutí a že pomoc ze Západu je ne-reálná. A náhle vyvstala pravděpodobnost, že vražedné rozsudky Státního soudu zůstanou v platnosti, a že tedy ten který politický vězeň si odpyká svých deset let, patnáct, dvacet pět let, pokud nebyl už pověšen za hrdlo. Nebylo lehké vyrovnat se s tak zoufalou vyhlídkou, a tak spíše jako protiváha, útěcha a žert vyplynula idea klubu 231, bývalých muklů, kteří se jakýmsi zázrakem dostali na svobodu. Že v tomto směru napomůže nic než zázrak napověděla jasně léta 1951-1953, kdy moc přikročila k realizaci fyzické likvidace politických vězňů. Za nejkřutějších podmínek hladu, zimy a šestnáctihodinové práce přežívali lidé /a také nepřežívali/ snad jen silou vůle. Nebylo v lidských možnostech trvale vzdorovat, avšak neočekávaně nastal zvrat. Smrt Stalina a Gottwalda znamenaly mezník, od něhož se poměry začaly zlepšovat a naděje na přežití zvolna stoupala.

A pak už následovaly známé události, které byly sledovány na lágrech a ve věznicích velmi pozorně. Vystoupení Chruščova na XX. sjezdu, Sjezd čs. spisovatelů, vývoj v Polsku a Maďarsku. Tyto zajímavé názvuky ovšem zahlušily výstřely, potlačující maďarské povstání a snaha stalinistů o návrat poměrů do sterých osvědčených kolejí. Okolnosti se však přece jen poněkud změnily. Pro postavení politického vězně přinesly novinku v podobě praktického uplatnění klauzule o

podmínečném propouštění vězňů po odpykání poloviny trestu, dosud nevyužívanou a sloužící jenom pro smích. Počátky této nové fáze byly rozpačité, týkaly se jen několika případů z masy politických vězňů, většinu omilostněných tvořili kriminální. Postupem doby, zvláště ke konci padesátých let však počty vězňů státních, propouštěných "na polovičku" rostly, byli propouštěni ti, kteří dosluhovali poměrně nízké tresty nad deset let a bylo je možno na další dva tři roky držet v šachu formou podmínky. Teprve amnestie z května 1960 přinesla radikální obrát v masovém propouštění tisíců a tisíců vězňů. Zbývající, kteří přežili, byli propouštěni individuálně až do roku 1968, maximální délka odpykaného trestu dosahovala dvaceti let.

Propuštění političtí vězni se stýkali víceméně náhodně, podle bydliště, podle individuálních zájmů, podle styků osvědčených na lágrech a ve věznicích. Samozřejmě si navzájem pomáhali v praktických záležitostech zaměstnání a v řešení osobních poměrů, avšak žádná organizace, která by měla sledovat obecné či politické cíle neexistovala a ani nebyla proponována. Političtí vězni chápali svou situaci jako pokračování lágrového systému na větším prostoru a v jemnějším provedení. Místo uniformovaných bachařů zde fungovala strana se svou vedoucí úlohou a metodami v zásadě totožnými. Bylo sice možno jít do biografu bez známky, ale persekuce a diskriminace pokračovala při úředních jednáních, v nabídce pracovních příležitostí, ve špehování soukromí. Většinou začínali z trosek stavět nový život. Rozvrácené ro-

diny a holé ruce byly často tím jediným, s čím se museli po návratu vyrovnat. Prošli však tvrdou školou a uměli pracovat, takže brzy začali dosahovat na jakýchkoliv pracovních úspěšných výsledků. Praktické úkoly budování nových domovů je plně zaměstnávaly, k otázkám veřejným a politickým zachovávali postoj splendid isolation. Neživilí v sobě pomstu vůči dřívějším i současným vězňům, avšak nebyli ochotni chodit s nimi na lež, měli s komunisty tolik zkušeností a takového druhu jako nikdo jiný. Pokud se o myšlenke Klubu hovořilo, tak spíše s úsměvem v souvislosti s věcmi minulými a šťastně překonanými.

Vývoj situace v r.1968 politické vězně překvapil ve dvojím směru. Jednak připomínal sled událostí ve svém zrychlení rozjezd vlaku, kterému selhaly dosud vždy spolehlivě fungující brzdy bezpečnostních okruhů, zadruhé potom způsob myšlení u rostoucího počtu kritiků režimu otevřeností, nebojácností a pravdivým viděním nasvědčoval vážnému úsilí o znovunastolení základních demokratických poměrů. Většina politických vězňů i za těchto podmínek zachovávala zdrženlivost a odmítala se angažovat. Vzhledem k minulým zkušenostem považovala dění za jeden z dalších politických veletočů a odmítala uvěřit přerodu Šavla v Pavla, vypěstovaná a vždy osvědčená skepse jednoznačně převažovala. A tak návrh na pokus o legalizaci K 231 byl akceptován s tím, že bude neúspěšný a potvrdí nemožnost a neschopnost systému překročit svůj stín. Už jen okolnosti a průběh celé akce připomínaly spíše grotesku než plánovaný a cílevědomý počín. Z náhodného setkání několika bývalých muklů, kde se o-

tázka K 231 diskutovala, se uvölili dva dobrovolníci, že to zkusí a pšístí den půjdou požádat na ministerstvo vnitra o registraci spolku, který by sdružoval bývalé politické vězně, kterýžto status jim byl doposud kategoricky odpírán. Plán pracovní náplně činnosti K 231 byl stanoven pouze v několika mihavých bodech: Rehabilitace politická i morální, pomoc při nápravě justičních omylů, sociální pomoc nespravedlivě postiženým, zevrubná registrace všech odsouzených. Ještě téhož dne odcházeli delegáti s příslibem povolení K 231 a založení bankovního konta. Takový výsledek ve skutečnosti neočekávali, trvalo jim mnohem déle propracovat se k odpovědnému činiteli než rozhodující jednání samo.

O věci si není třeba dělat iluze. V ministru Pavlovi, který měl značnou zásluhu na tomto výsledku, se nepohnulo svědomí za výkon funkcí, které kdysi zastával. Jako Dubčekův člověk však souhlasil se vznikem jedné z dalších použitelných nátlakových skupin, podle svedek Bezpečnosti nepolitické a bez mocenských aspirací. Tato kalkulace byla přesná. Na ustavující schůzi koncem března na Slovenském ostrově zvolil K 231 předsednictvo a výkonné sekce. Vzápětí získal provozní místnosti v suterénu na Karlově náměstí, to vše v neuvěřitelně krátkém čase. Do veřejného dění Klub nezasahoval. Veškerou činnost a úsilí soustředil na úkoly organizační a registrační a k vytvoření celostátního sdružení. Především musel nabyt jistotu koho vlastně má zastupovat, jaký počet členů a komu vůbec přísluší označení politický vězeň.

V krajích a okresech vznikaly odbočky K 231 v nevídaném tempu a rozsahu. Vystaly ovšem

značné potíže. Během pouhých několika týdnů podalo přihlášku do Klubu 50-60 tisíc lidí, odsouzených po únoru 1948, většina byla ovšem odsouzena nižšími instancemi než Státním soudem. Mezi nimi, i když jen ve zlomcích procenta, figurovali jednotlivci s kriminálními delikty, jimž čestné označení politického vězně nepříslušelo. Protože tak zvaná poučnorová třídní justice nepřipouštěla kategorii politických vězňů, vydávala všechny odsouzené šmahem za zločince. Úchylný vrah Mrázek a Slánský si byli v očích tehdejší spravedlnosti rovni, rozlišením povahy trestu se nezabývalo ani ministerstvo vnitra, ani ministerstvo spravedlnosti se svými mlýnicemi soudů v krajích a okresech. K 231 od svého založení věnoval veškerou energii na ustavení vlastní, vnitřně stmelené a z morálních hledisek nenapadnutelné organizace. Rozhodování o tom, kdo byl odsouzen z politických důvodů a kdo z kriminálních vyžadovalo mnoho času a ještě více trpělivosti, ve sporných případech bylo nutné opřít se o osobní svědectví spoluobčanů a také spoluvězňů, pro vyjasnění základních otázek a pokud si chtěla organizace politických vězňů zachovat tvář, byla tato mravenčí práce nezbytná. Protože činnost poučnorové justice byla usvědčena jako nezákonná, vznesl K 231 požadavek zrušení všech rozsudků z inkriminovaného období s možností nového projednání sporných případů, pokud by o ně prokuratura měla zájem. Forme individuální rehabilitace byla odmítána jednak pro ponižující procedurální praktiky, jednak jako skrytý pokus o uchování právní kontinuity z minulosti, zcela jasně zdiskreditované. Tato myšlenka se neuskutečnila.

Nebyla také dokončena registrační a organizační práce, i když některé odhady počtu přihlášených členů K 231 hovoří o mase 100 až 110 tisíc obětí komunistického režimu. Na veřejnosti a v politickém dění vystupovali členové Klubu pod svými jmény. Klub jakožto organizace zachovával zdrženlivost, dokud se nevyjasní základní otázky jeho existence. Během svého působení v období necelých pěti měsíců v jediném případě nepřekročil rámec vymezený zákonem. Činnost Klubu všem skončila okupačním zásahem v srpnu 1968.

Při příležitosti tohoto výročí rozpoutává propagandistická mašinérie posrpnového systému kampaň, mohutnou sice co do rozsahu, ale slaboduchou obsahově. Dvacet let omílá floskule z brožury K událostem v Československu, sesazené Tiskovou skupinou sovětských žurnalistů, Moskva 1968. K 231 je tímto propagandistickým šumem líčen v nejčernějších barvách.

V poslední době se dosti hovoří o tak zvaném novém myšlení. Skutky, které by prakticky osvědčovaly věrohodnost nového myšlení, se však vyskytují poskrovnu. Pro zdejší situaci je rozhodující postoj sovětského vedení k srpnovým událostem 1968. Pokud hodlá setrvávat na obhajobě oprávněnosti tehdejšího brachiálního mocenského zásahu, teze o novém myšlení bude znít jako blaga.

Praga- srpen 1988